

Presentació: Flexibilitat i igualtat de gènere a l'habitatge col·lectiu.

Si hi ha dos conceptes que aglutinen els requeriments de l'habitatge col·lectiu contemporani són el de la flexibilitat i el de la igualtat de gènere. Més enllà del caràcter polisèmic que poden desenvolupar a partir d'ambdós conceptes, tenen una relació directa amb els canvis que es produeixen a la societat contemporània, als temps actuals: per una banda, la introducció de la possibilitat de canvi i evolució a l'habitatge en una societat dinàmica i per a unes persones que passen per diverses estructures familiars al llarg del seu cicle vital; i per altra, les aportacions de la lluita feminista contemporània que, per justícia, reclama la igualtat de gènere. Són, per tant, dos conceptes estretament relacionats.

El concepte de flexibilitat va aparèixer amb la arquitectura moderna, en relació a la planta lliure (open plan) potenciada per les dues noves tecnologies de la construcció als anys vint: les estructures de formigó armat i les d'acer. La flexibilitat va estar reforçada a principis del segle XX per les noves famílies formades per parelles de dones i per dones cap de família; en definitiva, dones independents que van donar sentit social a la flexibilitat.

Una flexibilitat que comporta diverses possibilitats de mobilitat interior (com la casa de la dissenyadora Truus Schröder a Utrech realitzada amb Gerrit Thomas Rietveld al 1924); capacitat de transformació dels elements segons diversos períodes; i, dècades més tard, el concepte pràctic de "perfectibilitat", argumentat des de Barcelona per Ignacio Paricio. I una flexibilitat sobre la que han escrit i experimentat també els britànics Sarah Niggelsworth, Tatjana Schneider i Jeremy Till.

A través de les teories sobre la flexibilitat i la capacitat de transformació exemplificades per arquitectes i artistes com John Habraken, Jan Trapman, Constant o Yona Friedman, es va passar a la proposta de la teoria dels suports i l'experimentació de megaestructures creixederes, i d'aquí a la idea de l'edifici obert (open building), en el qual tot, excepte la estructura i alguns elements de circulació, és transformable, inclosa la façana i les instal·lacions.

I la flexibilitat te a veure amb les mesures. En aquest sentit la mesura clau és la mínima de 2,8 metres per banda per als diversos àmbits. Assenyala un llinard per sota del qual la flexibilitat queda condicionada, especialment la possibilitat de diverses distribucions dels llits: te a veure amb els 2 metres del llit i els 80 centímetres d'un pas còmode; i pot definir un cub teòric de 2,80 x 2,80 x 2'80 com a àmbit mínim. Per tant, les habitacions massa petites o massa estretes tenen una menor capacitat funcional; i per això han d'evitar-se en els projectes.

La igualtat de gènere te que veure amb trencar amb la tradicional divisió de rols de gènere a l'espai domèstic i, per tant, amb la ruptura de la rígida dicotomia entre espai privat i públic. Te a veure amb donar valor als espais reproductius i de la cura. Segons aquest òptica, es demostra que cap element de l'habitatge és neutre, i especialment no ho és la cuina, que ha entronitzat el domini d'un gènere sobre l'altre, l'esclavatge de la dona a les tasques domèstiques. Cal que la cuina estigui en situació central i visible, no relegada i tancada, i hauria de permetre el treball col·laboratiu entre varies persones de la família, fent visibles i compartibles les tasques domèstiques. I te a veure amb que en el projecte de la llar es tingui en compte tot el cicle de la roba i la previsió de llocs per la cura; que cada un dels membres de la unitat de convivència tingui un espai propi; i, a més a més, que hi hagi espais adequats per emmagatzematge.

A l'arquitectura catalana la defensa de la igualtat de gènere va ser iniciada per Anna Bofill i ha estat continuada per Zaida Muxí, autora de *Recomanacions per a un habitatge no jeràrquic ni androcèntric* (2009). El col·lectiu Punt 6, que es va formar arrel de l'exposició "La casa sense gènere" (2005) i que pren el nom del punt en el que el Pla de Barris de Catalunya establia la obligatorietat de l'equitat i la perspectiva de gènere en tots els àmbits, ha realitzat una sèrie de publicacions didàctiques sobre els diversos aspectes que la igualtat de gènere comporta a l'urbanisme i l'arquitectura, a l'espai públic i a l'habitatge: *Dones treballant. Guia de reconeixement urbà amb perspectiva de gènere* (2014); *Espais per a la vida quotidiana. Auditoria de Qualitat Urbana amb perspectiva de gènere* (2014); *Entorns habitables. Auditoria de seguretat urbana amb perspectiva de gènere a l'habitatge i l'enton* (2017), en els quals aquest criteris s'apliquen a l'habitatge, als espais col·lectius; als accessos i als espais intermedis entre la casa i el carrer.

I la flexibilitat i igualtat de gènere comporten un altre element essencial a l'habitatge contemporani que és la desjerarquitzaació. Una casa sense jerarquies no té unes habitacions més grans i amb més qualitats que les altres, ni té banys en suite, privatis de certes habitacions, implicant una jerarquia interna. L'habitatge no jeràrquic és més fàcil que tingui sortida en el mercat de segona mà que el que té una estructura jeràrquica i rígida, i és el que potencia àmbits més indeterminats i, per tant, més adaptables a diversitat de funcions i de grups familiars.

En aquest número 21, que es completa amb un estat de la qüestió del lloguer a Barcelona durant el 2016, s'entronca amb inquietuds inicials dels dos anteriors. En el número 19, dedicat a repensar el Patronat, es publicava una primera i breu versió del text de la recerca de David Hernández Fàlagan. I en el número 20 ja es publicava una primera presentació de l'estat de la qüestió dels lloguers a l'any 2015, des del punt de vista estadístic, social i de rendes.

Els textos d'Ana Paricio i de David Hernández Fàlagan, bons coneixedors dels projectes recents del Patronat Municipal de l'Habitatge, avancen en les implicacions conceptuals, funcionals, formals i mètriques que comporten aquest dos conceptes. I això es produeix en un context en que aquests mecanismes es van introduint en els concursos i projectes del que es convertirà en l'Institut Municipal de l'Habitatge de Barcelona i en el que la aposta per la igualtat de gènere és explícita a l'actual ajuntament, amb la regidoria de Feminismes i LGTBI que encapçala la regidora Laura Pérez. En aquest context, el Pla per la justícia de gènere que cita la regidora, s'ha reforçant des de l'àrea d'Ecologia, Urbanisme i Mobilitat amb una Mesura de govern per un urbanisme amb perspectiva de gènere.

Josep Maria Montaner